

УДК 336.144.1
JEL classification: H61, H72
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/223-2/15>

Олександр РОЖКО, д-р екон. наук, проф.
ORCID ID 0000-0001-8415-2084
e-mail: rozhko_s@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Зоряна ЗАЛУЖНА, асп.
ORCID ID: 0009-0000-7561-6000
e-mail: zoriushka77@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ОБМЕЖЕНЬ У БЮДЖЕТУВАННІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Проведено аналіз обмежень, насамперед фінансових, у процесі бюджетування органів державної влади України, які Уряд запроваджує для реалізації ефективної економічної політики в умовах кризових ситуацій, зокрема вторгнення російської федерації в нашу країну. Об'єкт дослідження – бюджетний процес, предмет дослідження – політика обмежень у бюджетуванні органів державної влади, що реалізується з урахуванням пріоритетності, актуальності та перспектив розвитку у різних сферах їхньої діяльності.

Методи. Використано сучасні методи дослідження: аналіз нормативно-правових актів, узагальнення існуючих теоретичних підходів, статистичний аналіз даних, експертні оцінки, синтез інформації з наукових та публіцистичних джерел.

Результати. Визначено, що бюджет як дзеркало пріоритетів держави має відображати оперативну-тактичні, та стратегічні цілі й забезпечувати ефективність механізмів і прозорість витрачання коштів відповідно до визначеної державної політики, яка має сформулювати довіру та позитивні очікування в суспільстві.

Висновки. Запропоновано повернутися до середньострокового бюджетного планування, яке б дозволило підвищити ефективність використання державних ресурсів учасниками бюджетного процесу шляхом виваженого і продуманого підходу до визначення напрямів витрачання бюджетних коштів, що дозволить посилити обороноздатність країни та виконати соціальні зобов'язання держави.

Ключові слова: бюджетування, обмеження, органи державної влади, державна політика, скорочення видатків, бюрократія, політичні детермінанти / чинники.

Вступ

Бюджетування є головним елементом управління фінансами будь-якої держави. Особлива роль бюджету та бюджетної системи полягає в їхньому безпосередньому впливі на майже всі сфери суспільного життя, інтереси як державного апарату, так і всіх індивідів. Бюджет країни є відображенням усіх важливих проблем економічного, політичного, суспільного життя країни.

У сучасній Україні бюджетний процес стикається з численними обмеженнями, що впливають на здатність органів державної влади ефективно використовувати бюджетні кошти та виконувати встановлені законодавством основні функції і завдання. Основними обмеженнями бюджетування слід вважати:

- обмеженість ресурсів, недостатність яких істотно звужує можливості фінансування державних програм та проєктів;
- бюрократизм та неефективність прийняття рішень, які за рахунок тривалих і непродуманих процедур сповільнюють процес прийняття рішень та збільшують витрати;
- політичні детермінанти / чинники, які обумовлюються інтересами окремих політичних сил, що впливають на процес формування та виконання бюджету;
- соціальні пріоритети, які в разі завищених вимог та очікувань громадян ставлять під загрозу баланс бюджету.

З огляду на викладене, обмеження в бюджетуванні органів державної влади України впливають загалом на реалізацію його механізмів та на всі етапи бюджетного процесу, зокрема планування, затвердження, виконання та контроль. Вказане може призвести до ряду негативних наслідків, таких як: неефективне використання наявних ресурсів, порушення термінів виконання бюджету, відхилення від запланованих показників і втрата довіри у міжнародних партнерів, донорів і кредиторів. Тому в умовах сучасного стану державних фінансів одним із

основних економічних регуляторів є саме бюджетна система. Від правильності її побудови безпосередньо залежить ефективність функціонування переважної більшості галузей у державі – управління, економіка, соціальна сфера, зовнішні відносини тощо. При цьому в оптимальному стані бюджетна система має співвідноситися зі стратегічними цілями держави, відповідати пріоритетам оперативну-тактичних завдань, спрямованих на впровадження економічної, соціальної та зовнішньої політики. Необхідність забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи зумовлена вирішенням нею одного з головних для існування держави завдань – перерозподіл національного доходу для забезпечення потреб суспільства та виконання державою своїх функцій.

Метою дослідження є аналіз і систематизація основних обмежень, з якими стикаються органи державної влади України в процесі бюджетування. Для цього необхідно виявити основні чинники, які впливають на ефективність використання бюджетних ресурсів, та визначити шляхи для їх оптимізації. Особливу увагу приділено аналізу впливу бюрократії, політичних чинників і соціальних пріоритетів на формування та виконання Державного бюджету України.

Огляд літератури. Протягом останніх п'яти років у сфері бюджетування в Україні працювало багато вчених та експертів. Під час воєнного стану в Україні питання бюджетування переважно стосується особливостей фінансування оборонних витрат, екстрених заходів, форсмажорних обставин тощо. Теоретичні та методологічні аспекти досліджуваної проблеми (у т. ч. щодо формування бюджетної політики, бюджетного процесу та управління державними фінансами у воєнний період) вивчали вітчизняні науковці, серед яких: В. Базилевич, З. Варналій, І. Лютий, Ю. Радіонов, Т. Єфіменко, Ю. Іванов, В. Карпова, Т. Богдан, В. Опарін, В. Федосов,

© Рожко Олександр, Залужна Зоряна, 2023

І. Луніна, О. Рогач, І. Бланк, С. Лаптев, О. Любунь, С. Довбня, С. Онищенко, П. Круш та інші. Також спорідненими дослідженнями (у т. ч. щодо сутності бюджетування як управлінської функції, особливостей державного бюджетування) займалися зарубіжні науковці, серед яких: В. Танзі, В. Мослер, Джай К. Шим, Джойл Г. Сігел, А. Шмідт, Х.-В. Хетмайер, С. Фогель, Н. Бушле та інші.

Особливості реалізації бюджетної політики в Україні в період воєнного стану, зокрема в частині запровадження інновацій у сфері оптимізації бюджетних видатків та доходів державного бюджету, ґрунтовно досліджуються українськими вченими. Зокрема, Ю. Радіонов значну увагу приділив безпосередньо оптимізації управління державними фінансами в період війни і важливості для цього внесення відповідних змін до законодавчої та нормативної бази, насамперед задля забезпечення гнучкості управління фінансами держави в умовах динамічного виникнення та змін загроз і викликів (Радіонов, 2022). Окрема увага науковцями приділено проблематиці дотримання балансів для забезпечення пріоритетності фінансування військових потреб, зокрема дієвим механізмам у вирішенні нагальних потреб з покриття дефіциту державного бюджету – Т. Богдан (Богдан, 2021), реформуванню податкового законодавства – Т. Єфименко, Ю. Іванов, В. Карпова (Єфименко, Іванов, & Карпова, 2022). Також активно досліджувалося питання невідкладної підтримки бюджету з боку міжнародних партнерів, дотримання виваженої політики кредитування та закупівлі військових облігацій для сталості фінансової системи в період війни – І. Луніна (Луніна, 2022).

Водночас залишається актуальною тема оптимізації саме видатків державного бюджету, завдяки якій створюються можливості вивільнення ресурсів для забезпечення потреб безпеки та оборони. На вказаному питанні акцентували увагу І. Лютий, О. Рожко та С. Лютий (Лютий, Рожко, Лютий, 2022), обґрунтувавши виправданість та своєчасність заходів реагування з боку законодавчої і виконавчої гілок влади, зокрема щодо змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2022 рік", які були спрямовані на оптимізацію видатків. Указані дії влади безумовно відповідали національним інтересам, особливо в контексті значних системних проракунків в управлінні фінансами держави та визначенні пріоритетних напрямів для витратної частини бюджету протягом 2014–2022 років (Верховна Рада України, 2021b).

Однак єдина концепція бюджетування у вітчизняному науковому просторі ще не окреслена, вона залишається дискусійною і потребує подальшого дослідження, особливо концентруючись на спеціалізованих роботах, що фокусуються на аспектах фінансової політики в період воєнного стану та інших кризових ситуаціях.

Методи

Для досягнення поставленої мети дослідження було використано такі сучасні методи як: аналіз нормативно-правових актів, узагальнення існуючих теоретичних підходів, статистичний аналіз даних, експертне оцінювання, позиції стейкхолдерів (фахівців у галузі бюджетування), синтез інформації з наукових та публіцистичних джерел.

Результати

Органи державної влади в Україні діють на підставі Конституції і законів України. Вони гарантують функціонування демократичної системи та забезпечують права і свободи громадян. Джерела фінансування органів державної влади визначені Законом України "Про джерела фінансування органів державної влади" від 30.06.1999 р. № 783-XIV (Верховна Рада України, 1999а). Так само цим законом визначено та узагальнено перелік органів

державної влади, на який він поширюється, і встановлено обмеження щодо джерел їхнього фінансування.

У поєднанні з приписами Закону України "Про запобігання корупції" від 14.10.2014 р. № 1700-VII (Верховна Рада України, 2014а) органи державної влади України суттєво обмежені в інших джерелах фінансування, окрім бюджетного фінансування. Статтею 19 Основного Закону України визначено, що органи державної влади, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Статтею 10 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" від 12.05.2015 р. № 389-VIII (Верховна Рада України, 2015b) встановлено неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану, зокрема: не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність. Такі підходи мають на меті, серед іншого, забезпечити гарантії належного бюджетування органів державної влади та виконання ними своїх функцій.

Однак Уряд наділений повноваженнями вносити зміни до механізмів бюджетування органів державної влади, застосовуючи різні обмежувальні заходи, такі як фінансові, організаційні та інші обмеження, особливо в контексті існування значної невизначеності у безпековій сфері, пов'язаної з нею внутрішніх та зовнішніх аспектів функціонування економіки.

1. У контексті війни 21.03.2022 р. набрав чинності Закон України "Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) та інших законодавчих актів України" від 15.03.2022 р. № 2134-IX (далі – Закон № 2134) (Верховна Рада України, 2022b). Указаним законом змінено норми БКУ у частині формування й виконання державного і місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Оновленими п. 22 та п. 22¹ розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" БКУ встановлюються окремі винятки та послаблення.

1. В умовах воєнного стану не застосовуються вимоги до резервного фонду, передбачені ч. 3 ст. 24 БКУ (обмеження розміру резервного фонду 1 % обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету).

При цьому варто зазначити, що призначенням резервного фонду бюджету є покриття видатків, які не мають постійного характеру і не є передбачуваними під час складання проекту бюджету, наприклад, надзвичайні ситуації та воєнне вторгнення. Формування резервного фонду є обов'язковим для державного бюджету. При цьому його кошти допускається спрямовувати на поточні, капітальні видатки і надання кредитів згідно із законодавством.

2. Також зазнали змін норми ст. 55 БКУ, які регламентують захищені видатки. Наразі як таких за визначенням у період воєнного стану захищених видатків немає. Натомість впроваджено пріоритетність здійснення видатків Державною казначейською службою України та органами казначейства, яка врегульована змінами до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590 (далі – Порядок № 590) (Кабінет

Міністрів України, 2021). Слід зазначити, що, починаючи з 24.02.2022 р. по теперішній час, зміни до цієї постанови вносилися 26 разів, розширюючи переліки пріоритетних видатків першої та другої черг, а також пріоритетів відкриття асигнувань із державного бюджету.

Аналіз вищевказаних пунктів дає підстави стверджувати, що насамперед були внесені важливі зміни до пунктів 18 та 19 Порядку № 590, які передбачили розширення переліку видатків, за якими відкриття асигнувань із загального фонду державного бюджету здійснюється у першочерговому порядку. Окрім того, було уточнено та розширено перелік видатків першої та другої черг, за якими платежі здійснюються з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунку. З метою забезпечення належного фінансування першочергових потреб доповнено перелік видатків загального та спеціального фондів, що можуть здійснюватися в умовах воєнного стану.

Окремим абзацом п. 20 Порядку № 590 передбачається можливість незастосування, до скасування воєнного стану, зупинення операцій за виконавчими документами про безспірне списання коштів з рахунків розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів, залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану. Вказаний припис дозволяє таким розпорядникам бюджетних коштів уникати "блокування" рахунків.

У цілому такі підходи сприяють ефективному та оперативному прийняттю управлінських рішень органами державної влади та дозволяють забезпечити належне фінансування їхніх першочергових потреб. Однак під ризиком опиняється частина видатків, які залишаються неоплаченими і збільшують накопичення простроченої кредиторської заборгованості, яка, у свою чергу, на вимогу

Міжнародного валютного фонду в 2023 р. не може перевищувати в окремі періоди 2023-2024 років різні обсяги стель (6 млрд грн – у квітні, 4 млрд грн – у червні, 3 млрд грн – як у грудні 2023 р., так і в подальшому 2024 р.).

3. Окремим приписом БКУ (зі змінами, внесеними Законом № 2134) на період дії воєнного стану встановлено, що Кабінет Міністрів України може приймати рішення за погодженням з Верховним Головнокомандувачем ЗС України щодо скорочення видатків і кредитування державного бюджету та їхнього спрямування до резервного фонду державного бюджету з метою використання на потреби ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, залучених до виконання завдань щодо відсічі збройної агресії, забезпечення недоторканності державного кордону та захисту держави або для здійснення згідно із законом заходів загальної мобілізації.

Постановами Кабінету Міністрів України "Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету" від 10.03.2022 р. № 245 (далі – постанова КМУ № 245) (Кабінет Міністрів України, 2022d) та від 01.04.2022 р. № 401 (далі – постанова КМУ № 401) (Кабінет Міністрів України, 2021e) було скорочено видатки загального фонду Державного бюджету України на 2022 р., передбачені головним розпорядником коштів державного бюджету за окремими бюджетними програмами, та збільшено обсяг видатків резервного фонду на суму 50 863 945,8 тис. грн і 73 324 506,8 тис. грн відповідно, що дозволило відкалібрувати потреби у витратах і джерелах фінансування ряду пріоритетних заходів, першочергово на сектор національної безпеки та оборони (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги скорочення видатків загального фонду державного бюджету, передбачені головним розпорядником коштів державного бюджету на 2022 р.

Найменування згідно з відомчою класифікацією видатків державного бюджету	Постанова КМУ № 245	Постанова КМУ № 401
	Сума (тис. грн)	
Апарат Верховної Ради України	-295 199,10	-270 777,50
Державне управління справами	-196 539,80	-121 495,00
Господарсько-фінансовий департамент Секретаріату Кабінету Міністрів України	-2 151 472,40	-271 587,00
Державна судова адміністрація України	-541 619,40	-1 576 331,70
Верховний Суд	-267 850,50	-131 435,40
Конституційний Суд України		-31 379,80
Вищий антикорупційний суд	-266 735,80	-32 608,70
Офіс Генерального прокурора		-1 402 604,20
Вищий суд з питань інтелектуальної власності	-90,00	-2 752,70
Міністерство внутрішніх справ України		-41 323,20
Міністерство економіки України	-3 822 614,40	-689 391,90
Міністерство закордонних справ України	-167 920,00	-562 740,70
Міністерство у справах ветеранів України		-5 556 417,80
Міністерство освіти і науки України	-8 053 540,60	-14 771 258,10
Міністерство охорони здоров'я України	-72 528,10	-588 664,30
Міністерство енергетики України	-385 288,30	-510 613,00
Міністерство соціальної політики України	-1 211 502,20	-32 149 573,50
Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України	-433 708,80	-58 580,30
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	-133 651,70	-665 964,80
Міністерство розвитку громад та територій України	-6 452 321,40	-122 094,20
Міністерство аграрної політики та продовольства України	-4 529 577,30	-552 433,00
Міністерство цифрової трансформації України	-2 297 273,50	-1 283 731,50
Міністерство інфраструктури України	-7 334 013,90	-3 774 428,80
Державне агентство автомобільних доріг України		-9 620,90
Міністерство молоді та спорту України	-2 640 377,20	-1 258 423,00
Міністерство фінансів України	-2 524 325,70	-2 525 008,40
Міністерство юстиції України	-51 500,00	-669 416,80

Закінчення табл. 1

Найменування згідно з відомчою класифікацією видатків державного бюджету	Постанова КМУ № 245	Постанова КМУ № 401
	Сума (тис. грн)	
Міністерство культури та інформаційної політики України	-5 362 083,90	-847 154,20
Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України	-10 423,20	-500 050,00
Державна інспекція ядерного регулювання України		-8 579,30
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації	-17 000,00	-13 622,30
Уповноважений із захисту державної мови	-1 610,00	-2 140,40
Вища рада правосуддя	-3 334,10	-25 556,50
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	-22 147,20	-22 062,30
Антимонопольний комітет України	-16 744,60	-32 127,70
Національне агентство України з питань державної служби	-12 347,00	-44 291,60
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	-10 250,00	-25 066,50
Національне антикорупційне бюро України		-101 578,40
Національне агентство з питань запобігання корупції	-38 829,10	-127 763,30
Державне космічне агентство України	-102 962,50	-245 206,60
Державне бюро розслідувань	-430 000,00	-48 372,80
Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів		-23 299,30
Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення		-19 671,20
Рада національної безпеки і оборони України	-105 785,10	
Бюро економічної безпеки України		-62 160,50
Рахункова палата	-64 943,50	-51 844,80
Національна академія наук України	-504 548,80	-549 798,70
Національна академія педагогічних наук України		-31 183,10
Національна академія медичних наук України		-55 338,70
Національна академія мистецтв України		-4 812,40
Національна академія правових наук України	-5 919,40	-10 187,20
Національна академія аграрних наук України	-206,70	-74 008,50
Фонд державного майна України	-164 355,90	-57 142,10
Центральна виборча комісія	-37 652,60	-44 195,10
Вінницька обласна державна адміністрація	-7 000,00	-30 744,70
Волинська обласна державна адміністрація	-5 000,00	-21 635,40
Дніпропетровська обласна державна адміністрація	-2 350,00	-42 191,80
Донецька обласна державна адміністрація	-6 000,00	-34 925,10
Житомирська обласна державна адміністрація	-5 000,00	-27 185,50
Закарпатська обласна державна адміністрація	-1 450,00	-26 194,70
Запорізька обласна державна адміністрація	-2 330,00	-29 835,10
Івано-Франківська обласна державна адміністрація	-7 000,00	-25 926,40
Київська обласна державна адміністрація	-8 000,00	-35 030,60
Кіровоградська обласна державна адміністрація	-4 879,90	-22 600,00
Луганська обласна державна адміністрація	-1 456,70	-23 692,60
Львівська обласна державна адміністрація	-5 834,00	-36 394,20
Миколаївська обласна державна адміністрація	-5 000,00	-23 466,00
Одеська обласна державна адміністрація	-8 000,00	-34 310,50
Полтавська обласна державна адміністрація	-5 000,00	-26 755,90
Рівненська обласна державна адміністрація	-5 000,00	-22 390,40
Сумська обласна державна адміністрація	-6 000,00	-25 052,90
Тернопільська обласна державна адміністрація	-4 000,00	-19 081,20
Харківська обласна державна адміністрація	-6 313,30	-35 840,20
Херсонська обласна державна адміністрація	-6 000,00	-24 468,20
Хмельницька обласна державна адміністрація	-4 000,00	-21 300,40
Черкаська обласна державна адміністрація	-4 752,40	-24 116,80
Чернівецька обласна державна адміністрація	-4 000,00	-19 557,90
Чернігівська обласна державна адміністрація	-6 000,00	-25 842,70
Державна регуляторна служба України	-2 785,80	-8 097,90
РАЗОМ:	-50 863 945,80	-73 324 506,80

Джерело: складено авторами на основі (Кабінет Міністрів України, 2022d, 2022e).

Як вбачається із наведених даних у табл. 1, до розпорядників бюджетних коштів, стосовно яких було застосовано скорочення видатків державного бюджету, долучені державні органи, що залучаються до здійснення правового режиму воєнного стану відповідно до Плану запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні, затвердженого розпорядженням КМ України від 24.02.2022 р.

№ 181-р (Кабінет Міністрів України, 2022с), що свідчить про безкомпромісне рішення в максимальному скороченні всіх некритичних видатків держави КМ України задля вжиття належних заходів щодо посилення обороноздатності нашої держави та збереження її відносно макроекономічної, фінансової та зовнішньої стійкості.

4. Окремою постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання формування та виконання місцевих

бюджетів у період воєнного стану" від 11.03.2022 р. № 252 (Кабінет Міністрів України, 2022b) Уряд передбачив можливість підтримки державного бюджету з боку місцевих органів. Зокрема, вказаним нормативним актом встановлюється, що виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету до державного для здійснення згідно із законом заходів загальної мобілізації та з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України відповідно до п. 22² розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" БКУ. Такі можливості забезпечують мобільність видатків для адаптації державних політик до умов, що змінюються.

5. Новелою у законодавстві на період воєнного стану стала постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги" від 05.03.2022 р. № 202 (Кабінет Міністрів України, 2022a), якою Уряд встановив, що в умовах війни не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних і фізичних осіб – резидентів і нерезидентів.

Водночас указані норми слід застосовувати виключно з урахуванням вимог ч. 1 ст. 54 Закону № 1700 (Верховна Рада України, 2014a), оскільки відповідно до її положень державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, окрім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Відповідно до п. 12 ст. 2 БКУ (Верховна Рада України, 2010) бюджетними установами є органи державної влади, місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими. Водночас Міністерство юстиції України та Національне агентство з питань запобігання корупції України не виключають можливість отримання благодійної допомоги бюджетними установами з дотриманням ряду умов – безкорисливості з боку надавача, добровільності, цільової спрямованості, належності бенефіціара до сфер, визначених у Законі України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" від 05.07.2012 р. № 5073-VI (Верховна Рада України, 2012). Однак варто зауважити, що благодійну допомогу не можна використовувати для забезпечення діяльності державних органів (оплати праці чи послуг, а саме: транспортних, оренди приміщень, оплати судових витрат, ремонту тощо). Такі підходи дозволяють лише певною мірою отримувати благодійну допомогу державним органам для забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану чи виконання належним чином функцій держави (на організацію своєї основної діяльності).

II. Зміни, що відбулися в трудовому законодавстві, також заслуговують на увагу з огляду на тему дос-

ліджуваної статті та визначення фінансових і організаційних обмежень органів державної влади. Зокрема, Законом України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" від 15.03.2022 р. № 2136-IX (Верховна Рада України, 2022d) (зі змінами, внесеними згідно із Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин" № 2352-IX від 01.07.2022 р. (Верховна Рада України, 2022a)) створені умови, що сприяли зменшенню навантажень на фонд оплати праці бюджетних установ.

Указане реалізовано шляхом впровадження кількох новел:

- виключено норму щодо збереження роботодавцем середнього заробітку працівникам, призваним на строкову військову службу;
- врегульовано повноваження роботодавця в частині обмеження тривалості щорічної основної відпустки працівників у період дії воєнного стану;
- встановлені обмеження для розрахунків відшкодування за вимушений прогул працівника (зміни до ст.117 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) (Верховна Рада України, 1971).

Слід зазначити, що реформування трудових відносин є окремим напрямом вдосконалення бюджетного процесу в умовах воєнного стану, оскільки вони мають безпосередній вплив на формування видатків, особливо в контексті можливих порушень трудових прав, зумовлених об'єктивними чинниками, які пов'язані з війною та не залежать від роботодавців.

III. Під загостреною увагою в процесі бюджетування органів державної влади України також перебуває питання належного рівня соціального захисту працівників зі спеціальним правовим статусом, реалізація повноважень якими безпосередньо позначається на потенціалі національної безпеки держави та опосередковано може впливати на належну їх мотивацію, наполегливість, завзятість та добросовісність, а в подальшому – і на відтік кадрів з органів публічної служби (Омельяненко, 2020).

Ґрунтовний аналіз законодавства, зокрема Конституції України, БКУ, КЗпП, Законів України: "Про Державний бюджет України" (Верховна Рада України, 2020), (Верховна Рада України, 2015b), (Верховна Рада України, 2022c), (Верховна Рада України, 2023); "Про прожитковий мінімум" від 15.07.1999 р. № 966-XIV (Верховна Рада України, 1999b); "Про судоустрій і статус суддів" від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (Верховна Рада України, 2016); "Про прокуратуру" від 14.10.2014 р. № 1697-VII (Верховна Рада України, 2014c); "Про Державне бюро розслідувань" від 12.11.2015 р. № 794-VIII (Верховна Рада України, 2015a); "Про Бюро економічної безпеки України" від 28.01.2021 р. № 1150-IX (Верховна Рада України, 2021a); "Про Національне антикорупційне бюро України" від 14.10.2014 р. № 1698-VII (Верховна Рада України, 2014b) тощо дозволяє зробити висновки, що декілька років поспіль наявні дискримінаційні підходи до визначення розміру посадового окладу різних категорій працівників бюджетної сфери, оплата праці яких регулюється спеціальними законами, і свідчить у цілому про неоднозначність поняття "прожитковий мінімум для працездатних осіб" (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз розмірів прожиткового мінімуму, встановленого відповідно до положень законів України про Державний бюджет України для працездатних осіб на 1 січня календарного року, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу окремих категорій осіб

Категорія осіб	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік (проект)
	Розмір прожиткового мінімуму			
Працездатні особи	з 1 січня – 2270 грн, з 1 липня – 2379 грн, з 1 грудня – 2481 грн	з 1 січня – 2481 грн, з 1 липня – 2600 грн, з 1 грудня – 2684 грн	2684 грн	3028 грн
Судді	2102 грн	2102 грн	2102 грн	2102 грн
Прокурори	1600 грн	1600 грн	1600 грн	1600 грн
Працівники інших державних органів, оплата праці яких регулюється спеціальними законами, а також працівники податкових і митних органів	2102 грн	2102 грн	2102 грн	2102 грн
Працівники центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та органу досудового розслідування, на який відповідно до ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України покладається функція зі здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень*	з 1 січня – 2270 грн, з 1 липня – 2379 грн, з 1 грудня – 2481 грн	з 1 січня – 2481 грн, з 1 липня – 2600 грн, з 1 грудня – 2684 грн	2684 грн	3028 грн

Примітка: *обмеження розміру прожиткового мінімуму, який застосовується для визначення розміру посадового окладу, не поширюється на вказану категорію працівників відповідно до положень законів України про Державний бюджет України.

Джерело: складено авторами на основі (Верховна Рада України 2014б, 2014с, 2015а, 2015б, 2016, 1999б, 2020, 2021а, 2022с, 2023).

Щодо розміру прожиткового мінімуму Р.А. Підласа (голова Комітету Верховної Ради України з питань бюджету) у своєму інтерв'ю 21.09.2023 р., коментуючи проєкт Закону України "Про Державний бюджет України на 2024 рік", наголосила, що зазначений показник є абстрактним та філософським, але при цьому використовується для значної кількості розрахунків у державному бюджеті. Тому, на думку Р. Підласи, є нагальною потреба проведення бухгалтерської реформи та відмова від розрахунків на основі встановленого бюджетним законом прожиткового мінімуму, особливо в контексті його суттєвої відмінності від реального прожиткового мінімуму, що обчислюється Міністерством соціальної політики (УП. Подкасти, 2023). Зрозуміла річ, що в умовах шокового стану економіки частина цієї проблеми не може бути вирішена позитивно в найближчий час, адже її реалізація потребуватиме значного обсягу коштів державного бюджету, який має визначений законом дефіцит за загальним фондом державного бюджету: у поточному році – 1.543.924.363,6 тис. грн (понад 42 млрд дол. США) (Верховна Рада України, 2022с) і прогнозується в 2024 р. в обсязі – 1.531.225.000 тис. грн (близько 40 млрд дол. США) (Верховна Рада України, 2023). Однак потреба в регулюванні захисту окремих працівників органів державної влади України залишається нагальною і такою, що потребує прямого втручання заінтересованих органів, Уряду та держави.

IV. У процесі планування та подальшого виконання державного бюджету на 2024 р. слід урахувати як вже існуючі, так і прогнозовані, нові ризики – це продовження військової агресії, вплив на економіку подальшого перебування за кордоном значної частини населення, труднощі з проведенням реформ в умовах війни, можливі зміни в обсягах допомоги від міжнародних фінансових організацій та урядів тощо. Це створює необхідність для Уряду бути гововими до застосування обмежувальних заходів у сфері бюджетування. При цьому слід згадати слова Президента України В. Зеленського, який назвав

пріоритетні напрями державного бюджету на 2023 р., які залишаються актуальними й для бюджету країни на 2024 р. (Президент України, 2023):

- скерування понад трильйона гривень на сектор безпеки й оборони;
- забезпечення в повному обсязі соціальних зобов'язань, зокрема, індексації пенсій для пенсіонерів;
- максимальне скорочення всіх некритичних видатків держави (Уряд має представити програму скорочення видатків на державні підприємства, на апарат, на інституції, які не відповідають потребам особливого часу);
- реалізація проєктів, спрямованих на активізацію економічних відносин у країні (програми та рішення, які мають допомогти бізнесу працювати, зберігати робочі місця, залучати нових працівників);
- створення спеціального фонду відновлення, який наповнюватиметься, зокрема, із конфіскованих російських активів.

Такі підходи підтверджують й аналогічний сценарій розробки державного бюджету на 2024 р., який базується на обережних оцінках підсумків 2023 р. і враховує високий ступінь невизначеності та непередбачуваності. Тому високою може бути ймовірність відхилення фактичних показників державного бюджету від планових. Водночас одним із головних чинників підвищення ефективності бюджетної політики через зменшення втрат державного бюджету керівництвом держави, нашими партнерами і донорами вважається ефективна протидія корупції, яка має відобразитися у плані реформ.

Дискусія і висновки

Широкомасштабна військова агресія з боку російської федерації спричинила втрату актуальності основними стратегічними документами економічного розвитку. При цьому створення нових стратегічних документів перебуває ще на етапі формування загальних підходів, що здійснюються, у тому числі, і з урахуванням концепції післявоєнної моделі України (Міністерство фінансів України, 2023).

Отже, визначення стратегічних цілей державної політики, що сформують базу для бюджетних показників на наступний 2024 р. та середньострокову перспективу (2025-2026 рр.), наразі є важливим завданням для держави в поточному році. При цьому для учасників бюджетного процесу важливо виходити як з позицій, визначених прогнозними і програмними документами економічного та соціального розвитку, так і враховувати інші стратегічні рішення, прийняття яких зумовлено воєнним часом (Міністерство фінансів України, 2023).

Дослідження обмежень бюджетування органів державної влади України доводить, що для підвищення ефективності бюджетного процесу необхідно спростити бюрократичні процедури, забезпечити прозорість та відкритість бюджету, а також знайти оптимальний баланс між політичними, економічними та соціальними інтересами. Загальними рекомендаціями щодо підвищення ефективності видатків органів державної влади слід вважати такі заходи:

- необхідно повернутися до середньострокового бюджетного планування, яке б дозволило підвищити ефективність використання державних ресурсів, проте такий програмний документ потребує високих стандартів прогнозування та інституційної спроможності;
- за потреби скорочення видатків варто уникати підходу пропорційного скорочення всіх видатків без винятку (universal across-the board-cuts), натомість необхідно зменшувати непродуктивні витрати і перерозподіляти їх на користь тих категорій, які сприяють економічному зростанню (growth-friendly expenditures – капітальні видатки, видатки на освіту та охорону здоров'я тощо);
- забезпечити виконання нашою державою зобов'язань з приведення оплати праці в системі державної служби до Європейських стандартів належного адміністрування, розроблених Програмою підтримки вдосконалення урядування та менеджменту OECD/SIGMA. Вказане має бути реалізовано через запровадження мотиваційної системи оплати праці на основі класифікації посад державної служби та системи грейдів;
- закладаючи підґрунтя для стрімкого післявоєнного відновлення, необхідно запровадити амбітну програму структурних реформ, додаткових реформ макроекономічної політики тощо, щоб відновити середньострокову зовнішню стійкість;
- Україна як демократична країна повинна спроможитися запровадити фіскальні правила щодо видатків, які б зменшували ризики прийняття політично мотивованих популістичних рішень щодо збільшення видатків всупереч економічним реаліям.

Отже, проведене дослідження покликане стати важливим внеском у розв'язанні проблем бюджетування органів державної влади України і може бути основою для подальших наукових розвідок у цій галузі. Водночас у представленій темі дискусійними залишаються питання за декількома основними, але не виключеними, напрямками: ефективність використання бюджетних ресурсів – наскільки ефективно органи державної влади використовують виділені бюджетні кошти (це може містити аналіз зловживань, корупції та інших форм недоліків у витратах); політичні пріоритети та соціальні витрати – обмеження бюджету часто веде до суперечок про пріоритети у витратах (зокрема, як балансувати між соціальними витратами (освіта, охорона здоров'я) та іншими важливими сферами (оборона, інфраструктура тощо); фіскальна децентралізація – щодо перерозподілу фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами влади та

їхньої автономії в бюджетуванні; пошук додаткових джерел доходів у державному бюджеті на 2024 р., зокрема зарахування військового ПДФО з місцевих до державного бюджету; реформування бюджетного процесу – покращення механізмів планування, розробки, виконання та контролю бюджетів; вплив зовнішніх факторів – обмеження, пов'язані зі змінами в зовнішньому оточенні, такими як світова економіка, міжнародна допомога, воєнні витрати та інше; задоволення соціальних потреб – забезпечення соціальної справедливості через механізми бюджетування; публічний огляд та участь – розширення можливостей для громадськості брати участь у бюджетному процесі та контролювати використання публічних коштів; мінімізація боргових ризиків держави.

Як вбачається з вищезазначеного, для ефективного формування бюджету України в період війни лише одних обмежувальних заходів недостатньо! Окремої уваги на сьогодні заслуговує вивчення питання ефективної фіскальної децентралізації, яке має враховувати специфіку країни, що перебуває у стані війни, і потребує встановлення правильного балансу між делегованими центральним урядом повноваженнями регіональним закладам та їхніми можливостями і спроможністю здійснювати ці функції. Також актуальним залишається питання забезпечення прозорості (транспарентності) витрачання державних ресурсів, яке потребує посилення відповідальності органів державної влади та стимулює більш продуктивне їхнє використання.

За таких умов важко постійно тримати Україну у фокусі уваги та здійснювати пошук ресурсів для фінансування бюджету. Однак необхідно знайти таке середовище формування бюджету, щоб він був максимально об'єктивним, враховував існуючі ризики та мав чітко визначені пріоритети: зміцнення обороноздатності держави, соціальний захист громадян та створення привабливого інвестиційного клімату для держави.

Внесок авторів: Олександр Рожко – концептуалізація, методологія, аналіз джерел, формальний аналіз, написання та редагування тексту; Зоряна Залужна – збір емпіричних даних та їхня валідація, емпіричне дослідження, підготовка огляду літератури, написання та редагування тексту.

Список використаних джерел

- Богдан, Т. П. (2021) Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*, 4, 27–45. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027>
- Верховна Рада України. (1971). *Кодекс законів про працю України*. (Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
- Верховна Рада України. (1999а). *Про джерела фінансування органів державної влади*. (Закон України від 30.06.1999 р. № 783-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-14#Text>
- Верховна Рада України. (1999б). *Про прожитковий мінімум*. (Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>
- Верховна Рада України. (2010). *Бюджетний кодекс України*. (Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- Верховна Рада України. (2012). *Про благодійну діяльність та благодійні організації*. (Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- Верховна Рада України. (2014а). *Про залобігання корупції*. (Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
- Верховна Рада України. (2014б). *Про Національне антикорупційне бюро України*. (Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
- Верховна Рада України. (2014с). *Про прокуратуру*. (Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
- Верховна Рада України. (2015а). *Про Державне бюро розслідувань*. (Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

Верховна Рада України. (2015b). *Про правовий режим воєнного стану*. (Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Верховна Рада України. (2016). *Про судоустрій і статус суддів*. (Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Верховна Рада України. (2020). *Про Державний бюджет України на 2021 рік*. (Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>

Верховна Рада України. (2021a). *Про Бюро економічної безпеки України*. (Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

Верховна Рада України. (2021b). *Про Державний бюджет України на 2022 рік*. (Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

Верховна Рада України. (2022a). *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин*. (Закон України від 01.07.2022 р. № 2352-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>

Верховна Рада України. (2022b). *Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України*. (Закон України від 15.03.2022 р. № 2134-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text>

Верховна Рада України. (2022c). *Про Державний бюджет України на 2023 рік*. (Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

Верховна Рада України. (2022d). *Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану*. (Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

Верховна Рада України. (2023). *Про Державний бюджет України на 2024 рік*. (Законопроект від 15.09.2023 р. № 10000). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796>

Єфименко, Т.І., Іванов, Ю.Б., & Карпова, В.В. (2022). Податкові пільги в умовах воєнного стану: управління комплаєнс-ризиком. *Фінанси України*, 4, 7–26. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.007>

Кабінет Міністрів України. (2021). *Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану*. (Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-п#Text>

Кабінет Міністрів України. (2022a). *Деякі питання отримання, виконання, обліку та звітності благодійної допомоги*. (Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 р. № 202). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2022-п#Text>

Кабінет Міністрів України. (2022b). *Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану*. (Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 р. № 252). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-п#Text>

Кабінет Міністрів України. (2022c). *Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні*. (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 181-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>

Кабінет Міністрів України. (2022d). *Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету*. (Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 р. № 245). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2022-п#Text>

Кабінет Міністрів України. (2022e). *Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету*. (Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2022 р. № 401). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2022-п#Text>

Луніна, І.О. (2022). Потенціал публічних фінансів для забезпечення видатків воєнного періоду та поствоєнного відновлення України. *Фінанси України*, 8, 7–26. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.007>

Лютий, І.О., Рожко, О.Д., & Лютий, С.І. (2022). Оптимізація видатків державного бюджету України в умовах війни. *Світ фінансів*, 4(73), 45–55. <https://doi.org/10.35774/sf2022.04.045>

Міністерство фінансів України. (2023). *Про підготовку бюджетних запитів на 2024–2026 роки*. (Лист Міністерства фінансів України від 07.08.2023 р. № 04110-08-2/21527). https://storage.dtkr.ua/files/NikoNews/Лист_мінфін_2024_2026.pdf

Омельяненко, Є.П. (2020). Проблеми матеріальної форми соціального захисту працівників органів прокуратури України. *Юридична наука*, 11(113), 196–203. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-113-11.26>

Президент України. (2023). *На сектор безпеки й оборони у проекті державного бюджету на 2023 рік буде передбачено понад 1 трлн грн – Володимир Зеленський*. Офіційне інтернет-представництво Президента України. <https://www.president.gov.ua/news/na-sektor-bezpeki-i-oboroni-u-proekti-derzhavnogo-byudzhetu-77577>

Радіонов, Ю.Д. (2022). Державні фінанси у воєнний та поствоєнний періоди. *Фінанси України*, 10, 44–65. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.10.044>

УП. Подкасти. (2023, 21 вересня). *З головою бюджетного комітету Роксоланою Підласою про держбюджет-2024 – "Хроніки економіки"* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=xEqAYgXT1qc>

References

- Bohdan, T.P. (2021). National debt and loans during war and post-war adjustment methods. *Finances of Ukraine*, 4, 27–45 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). *On the approval of the procedure for the State Treasury Service to exercise its powers in a special mode under martial law*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 09.06.2021 No. 590 as of 14 Sept. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-n#Text>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022a). *Some issues of receiving, using, accounting, and reporting charitable assistance*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.03.2022, No. 202) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2022-n#Text>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022b). *Some issues of the formation and execution of local budgets during martial law*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 11.03.2022 No. 252 as of 3 May 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-n#Text>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022c). *Issues of implementation and enforcement of legal measures during the martial law in Ukraine*. (Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 24.02.2022 No. 181-r) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2022-n#Text>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022d). *On the allocation of funds to the reserve fund of the state budget*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 10.03.2022 № 245). [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2022-n#Text>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022e). *On the direction of funds to the reserve fund of the state budget*. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.04.2022 No. 401 as of 20 April 2022) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2022-n#Text>
- Lunina, I.O. (2022). Potential of public finances for wartime expenditures and post-war recovery of Ukraine. *Finances of Ukraine*, 8, 7–26 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.007>
- Lutyi, I.O., Rozhko, O.D., & Lutyi, S.I. (2022). Optimization of Ukraine's state budget expenditures in wartime. *World of Finances*, 4(73), 45–55 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.35774/sf2022.04.045>
- Ministry of Finance of Ukraine (2023). *On the preparation of budget requests for 2024-2026*. (Letter from the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.08.2023 No. 04110-08-2/21527) [in Ukrainian]. https://storage.dtkr.ua/files/NikoNews/Лист_мінфін_2024_2026.pdf
- Omelyanenko, Ye. P. (2020). Problems of material form of social protection of workers of the Prosecutor's Office of Ukraine. *Juridical science*, 11(113), 196–203 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-113-11.26>
- President of Ukraine. (2023). *Over 1 trillion UAH will be allocated for the security and defense sector in the draft state budget for 2023 – Volodymyr Zelenskyy*. (Official internet representation of the President of Ukraine) [in Ukrainian]. <https://www.president.gov.ua/news/na-sektor-bezpeki-i-oboroni-u-proekti-derzhavnogo-byudzhetu-77577>
- Radionov, Yu.D. (2022). State finances in wartime and post-war periods. *Finances of Ukraine*, 10, 44–65 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.10.044>
- UP. Podcasts. (2023, September 21). *With the head of the budget committee Roxolana Pidlasa about the state budget-2024 – "Chronicles of the economy"* [Video] YouTube [in Ukrainian]. <https://www.youtube.com/watch?v=xEqAYgXT1qc>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1971). *Labor Code of Ukraine*. (Code of Ukraine dated 10.12.1971 No. 322-VIII as of 1 Oct. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1999a). *On the sources of financing for state authorities*. (Law of Ukraine dated 30.06.1999, No. 783-XIV as of 1 Oct. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-14#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1999b). *On the subsistence minimum*. (Law of Ukraine dated 15.07.1999 No. 966-XIV as of 20 Jan. 2018) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Budget Code of Ukraine*. (Code of Ukraine dated 08.07.2010 No. 2456-VI as of 13 Sept. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *On charitable activities and charitable organizations*. (Law of Ukraine dated 05.07.2012 No. 5073-VI as of 11 Dec. 2022) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014a). *On corruption prevention*. (Law of Ukraine dated 14.10.2014 No. 1700-VII as of 3 Aug. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014b). *On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine*. (Law of Ukraine dated 14.10.2014 No. 1698-VII as of 31 Mar. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014c). *On the Prosecutor's Office*. (Law of Ukraine dated 14.10.2014, No. 1697-VII as of 9 July 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015a). *On the State Bureau of Investigations*. (Law of Ukraine dated 12.11.2015, No. 794-VIII as of 31 Mar. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015b). *On the legal regime of martial law*. (Law of Ukraine dated 12.05.2015, No. 389-VIII as of 20 Aug. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2016). *On the judiciary and the status of judges*. (Law of Ukraine dated 02.06.2016 No. 1402-VIII as of 23 Dec. 2022) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On the State Budget of Ukraine for 2021*. (Law of Ukraine dated 15.12.2020, No. 1082-IX as of 9 Dec. 2021) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2021a). *On the Bureau of Economic Security of Ukraine*. (Law of Ukraine dated 28.01.2021 No. 1150-IX as of 31 Mar. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2021b). *On the State Budget of Ukraine for 2022*. (Law of Ukraine dated 02.12.2021 No. 1928-IX as of 31 Mar. 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2022a). *On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the optimization of labor relations*. (Law of Ukraine dated 01.07.2022, No. 2352-IX) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2022b). *On amendments to section VI "Final and transitional provisions" of the Budget Code of Ukraine and other*

legislative acts of Ukraine. (Law of Ukraine dated 15.03.2022, No. 2134-IX) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2022c). *On the State Budget of Ukraine for 2023*. (Law of Ukraine dated 03.11.2022 No. 2710-IX as of 21 July 2023) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2022d). *On the organization of labor relations under martial law*. (Law of Ukraine dated 15.03.2022 No. 2136-IX as of 19 July 2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> [in Ukrainian].

Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *On the State Budget of Ukraine for 2024*. (Draft law dated 15.09.2023, No. 10000) [in Ukrainian]. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796>

Yefimenko, T.I., Ivanov, Yu.B., & Karpova, V.V. (2022). Tax benefits under martial law: compliance risk management. *Finances of Ukraine*, 4, 7–26 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.007>

Отримано редакцією журналу / Received: 01.10.23

Прорецензовано / Revised: 10.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 08.11.23

Oleksandr ROZHKO, DSc (Econ.), Prof.

ORCID ID: 0000-0001-8415-2084

e-mail: rozhko_s@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Zoriana ZALUZHNA, PhD Student

ORCID ID: 0009-0000-7561-6000

e-mail: zoriushka77@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF CONSTRAINT POLICY IN BUDGETING OF STATE AUTHORITIES DURING MARTIAL LAW

Background. *The article's purpose is to analyze the constraints, primarily financial, in the budgeting process of Ukraine's state authorities. These constraints are imposed by the government to implement an effective economic policy amid crisis situations, especially the invasion of the Russian Federation in our country. The object of the study is the budgeting process, while the subject is the policy of limitations in budgeting for state authorities. This policy is realized, taking into account the priorities, relevance, and development perspectives in various areas of their activity.*

Methods. *To achieve the research objectives, modern research methods were used: analysis of legal and normative acts, generalization of existing theoretical approaches, statistical data analysis, expert assessments, and synthesis of information from scientific and journalistic sources.*

Results. *Based on the conducted research, it was determined that the budget, as a reflection of the state's priorities, should portray both operational-tactical and strategic goals. It should ensure the efficiency of mechanisms and transparency in spending funds according to the defined state policy, which should establish trust and positive expectations in society.*

Conclusions. *It is proposed to return to medium-term budget planning, which would enhance the effectiveness of state resource utilization by budgetary process participants. A deliberate and thoughtful approach to determining expenditure directions would bolster the country's defense capabilities and fulfill the state's social obligations.*

Keywords: *budgeting, constraints, state authorities, state policy, expenditure reduction, bureaucracy, political determinants/factors.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.